

تدوین شاخص‌های تربیتی در دوره آموزش عمومی

نویسنده: دکتر محمدحسن میرزاحمدی^۱

۱. استادیار دانشگاه شاهد

چکیده

تحقیق حاضر به منظور تدوین شاخص‌های تربیتی در دوره آموزش عمومی در دو مطالعه جداگانه انجام گرفته است. در مطالعه اول به تحلیل اهداف آموزش و پرورش و کتاب‌های درسی مربوط به دوره عمومی، اخذ نظر متخصصان و معلمان پرداخته شده و نسخه اولیه شاخص‌های تربیتی تدوین شده است. در مطالعه دوم نظر متخصصان ۶ زمینه تخصصی مربوط در خصوص شاخص‌های تدوین شده اخذ شده است. نتایج تحقیق به طور کلی حاکی از آن است که از میان ۱۱۲ شاخص پیشنهادی در پنج بعد اعتقادی، اخلاقی، فرهنگی - هنری، اجتماعی و سیاسی (به عنوان ابعاد تربیتی) مجموعاً تعداد ۴۹ شاخص پذیرفته شده است.

واژه‌های کلیدی: شاخص‌های تربیتی، اهداف تعلیم و تربیت، آموزش عمومی

دوماهنامه علمی - پژوهشی
دانشگاه شاهد
سال چهاردهم - دوره جدید
شماره ۲۴
شهریور ۱۳۸۶

مقدمه

یادگیری دانش آموزان امری مهم و البته پیچیده و دارای ابعاد گوناگون است [۱]. در گذشته تأکید عمده روی بعد شناختی یادگیری بوده و ابزارهای سنجش آموخته‌های فراگیران نیز به صورت سنتی تدوین و در قالب «آزمون‌های مداد- کاغذی» (paper-pencil tests)

انجام می‌گرفته است. اما امروزه تغییرات قابل توجهی در سنجش و ارزشیابی آموخته‌های شاگردان صورت گرفته و حتی طبقه‌بندی بلوم نیز مورد تجدید نظر قرار گرفته و بیش‌تر مبتنی بر فرایند شناخت شده است [۲]. بر این اساس توجه عمده از محصول یادگیری شاگردان، به فرایند یادگیری آنان معطوف شده و

* نویسنده در انتخاب میان واژه‌های شاخص *Index* و نشانگر *Indicator* واژه شاخص را به دلیل مقبولیت بیشتر آن در زبان فارسی انتخاب کرده است. در حالی که می‌توان آنچه را که در این مقاله تحت عنوان شاخص از آن نام برده شده، نشانگر نامید.

چگونگی فعالیت آنان در حین آموزش و یادگیری به عنوان اساسی‌ترین مسأله مورد نظر قرار گرفته است [۳]. از این رو امروزه بحث از «تعلیم و تربیت فرایند محور» به جای «تعلیم و تربیت پیامد محور» مطرح می‌شود و در این جا است که جنبه‌های مختلف بعد عاطفی مانند انگیزه، فعالیت رغبت، برنامه و هدف در یادگیری به‌طور روزافزون اهمیت خود را باز یافته است [۴ و ۵]. در این مفهوم از یادگیری، وظیفه نظام تعلیم و تربیت آن است که برنامه درسی، تدریس و یادگیری، و سنجش و اندازه‌گیری را به عنوان یک امر واحد و مرتبط به هم در نظر بگیرد تا یادگیری به مبنای واقعی آن رخ دهد [۶]. در این معنا یادگیری دارای چهار محور دانستن، انجام دادن، بودن و با هم زیستن است [۷].

برای سنجش آموخته‌های شاگردان با رویکرد یادگیری فرایند محور، در سال‌های اخیر ابزارهای جدیدی تدوین شده که از جمله آن‌ها می‌توان به «آزمون‌های عملکردی یا اصیل» (performance & authentic tests) [۸]، «نشانگان نمره‌گذاری» (rubrics) [۹] و «پوشه عملکرد» (portfolio) [۱۰] اشاره کرد. تأکید همه ابزارهای سنجش جدید آن است که ارزشیابی آموخته‌های شاگردان تنها در قالب نمره و عدد کافی نبوده و در این زمینه می‌توان از «نشانگرها/ شاخص‌های» (Indicaturi) سنجش آموخته‌ها استفاده کرد. نهضت شاخص‌سازی در برنامه‌ریزی آموزشی عمدتاً معطوف به جنبه کمی و متوجه به بعد شناختی آموزش و پرورش بوده است به گونه‌ای که اکثر فعالیت‌های انجام شده در تدوین نظام شاخص‌ها را می‌توان در قالب آمار و ارقام مشاهده نمود. در زیر به برخی از مطالعات و تحقیقات در این زمینه اشاره می‌شود:

«سازمان همکاری توسعه اقتصادی» (organization for economic co-operation and development) با مشارکت جمعی از کارشناسان بین‌المللی به تدوین نظام شاخص‌های آموزشی پرداخته است که از طریق

آن وضعیت نظام‌های آموزشی کشورهای عضو با هم مقایسه می‌شود [۱۱]. «یونسکو» شاخص‌های مختلف آموزش و پرورش را با یک دیدگاه نظام‌مند طراحی کرده و درباره هر یک از آن‌ها تحلیل‌های لازم را به عمل آورده است [۱۲]. «ویندهام» (Windham) نظام آموزش را به ۴ بعد درونداد، فرایند، برون‌داد و پیامد تقسیم و در هر یک از ابعاد آن به تعریف شاخص‌هایی اقدام کرده است. وی هدف خویش از ارائه این شاخص‌ها را به تصویر کشیدن وضعیت فعالیت‌های آموزشی، ایجاد مبنایی برای پیشرفت سازمان‌های آموزشی و پایه‌ای برای مقایسه نظام‌های آموزشی با یکدیگر می‌داند [۱۳]. «مک‌موهان» (Mcmohan) در مجموعه شاخص‌های خود ابتدا شاخص‌های مربوط به معلمان را می‌آورد. سپس به تدوین شاخص‌های مربوط به دانش‌آموزان، برنامه‌های درسی و مواد آموزشی می‌پردازد. شاخص‌های پیامد نظام آموزشی نیز به نظر او به این جهت مهم هستند که میزان مشارکت نظام را در فرایند توسعه نشان می‌دهند [۱۴]. «بازرگان» در مقاله‌ای ضمن دسته‌بندی شاخص‌های آموزشی بر اساس مدل نظام‌مند، چگونگی تدوین سیستم شاخص‌های آموزش دانشگاهی را پیشنهاد کرده است [۱۵]. «میرزامحمدی» در تحقیقی به طراحی و تدوین شاخص‌های کیفیت آموزشی در مراکز آموزشی وزارت نیرو پرداخته است. در این تحقیق با استفاده از الگوی ارزیابی درونی، ابتدا اهداف آموزشی شفاف شده و مورد نظر قرار گرفته‌اند، سپس عوامل و ملاک‌های شاخص‌ها با توجه به اهداف مورد نظر تدوین شده‌اند، در مرحله بعد شاخص‌های کیفیت آموزشی تعریف شده و درباره آن‌ها داده‌های لازم جمع‌آوری شده است [۱۶]. علاوه بر موارد فوق، اخیراً فعالیت‌های قابل توجهی در خصوص تدوین شاخص‌های تربیتی در ابعاد کیفی و غیرشناختی نیز صورت گرفته است که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

مرکز ملی آمارهای آموزشی وابسته به دپارتمان آموزش و پرورش آمریکا اقدام به تدوین یک

۴. تا چه اندازه بررسی نظرات صاحب‌نظران موضوع و معلمان می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟

۵. تا چه اندازه بررسی نظرات متخصصان دانشگاهی در رشته‌های مربوط می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟

مطالعه ۱: تدوین نسخه اولیه شاخص‌های تربیتی

۱-۱- روش: روش مورد استفاده در این مطالعه یکی بررسی محتوا و دیگری مصاحبه است. اهداف شورای عالی آموزش و پرورش [۱۹] و کتاب‌های درسی مربوط شامل دروس دینی [۲۰]، قرآن [۲۱]، اجتماعی [۲۲] و هنر [۲۳] و راهنماهای آن‌ها دو منبع اصلی تدوین شاخص‌های تربیتی بوده که محتوای آن‌ها مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است و عبارات و واژه‌های اصلی مربوط به شاخص‌های تربیتی از متن آن‌ها استخراج شده است.

۱-۲- ابزار: دو نوع ابزار گردآوری داده‌ها در این مرحله مورد استفاده قرار گرفته است: ۱- اسناد مربوط به اهداف و کتاب‌های درسی دوره عمومی، ۲- مصاحبه عمیق با صاحب‌نظران آموزش و پرورش، دانشگاه و معلمان در خصوص شاخص‌های تربیتی.

۱-۳- جامعه و نمونه: جامعه آماری مطالعه حاضر شامل موارد زیر می‌باشد: ۱- اهداف شورای عالی آموزش و پرورش و کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی و راهنماهای آن‌ها به عنوان جامعه زمینه‌ای (Contextual) که از میان این اهداف پنج بعد اعتقادی، اخلاقی، فرهنگی - هنری، سیاسی و اجتماعی به عنوان اهدافی که ارتباط بیش تری با بعد تربیتی دارند، و از میان کتاب‌های درسی نیز قرآن، دینی، اجتماعی و هنر انتخاب شده‌اند. ۲- صاحب‌نظران آموزش و پرورش و دانشگاه و معلمان که از گروه صاحب‌نظران ۲۰ نفر که در مورد موضوع تحقیق تخصص کافی

چارچوب معتبر در خصوص شاخص‌های کیفیت آموزشی کرده است. این شاخص‌ها در ۳ قسمت اصلی معلمان، کلاس‌ها و مدارس تدوین شده است. نکته قابل توجه این که شاخص‌های تدوین شده درباره هر یک از ابعاد سه‌گانه فوق با رویکرد کیفی تعریف شده است مثلاً درباره معلمان موضوع توسعه حرفه‌ای آن‌ها، درباره کلاس‌ها موضوع پداگوژی و درباره مدارس موضوع محیط آکادمیک، شاخص‌های کاملاً کیفی می‌باشند [۱۷]. دفتر بین‌المللی تعلیم و تربیت در نمایه شماره ۱۱ خود اقدام به عرضه یک چارچوب عملیاتی ارزشمند در خصوص یادگیری آکادمیک و احساسی - اجتماعی نموده است. این نمایه با در نظر گرفتن ۱۰ بعد اصلی مربوط به نظام مدرسه‌ای، محور همه آن‌ها را تربیت همه جانبه کودک (Education of the whole child) دانسته و سعی در ایجاد قابلیت‌های مهم غیرشناختی مانند مسئولیت‌پذیری، شهروندی، تربیت منش، سلامت، زندگی خوب، ارتباطات اجتماعی، احترام به دیگران و ... دارد [۵].

در کشور ما نیز از سال ۱۳۸۱ تلاش‌های ارزشمندی جهت توجه به تمامی ابعاد رفتاری دانش‌آموزان در ارزشیابی یادگیری‌های آنان تحت عنوان " ارزشیابی توصیفی" و " ارتقاء خود به خود" در دوره ابتدایی صورت گرفته است که نوید از یک تحول اساسی در توجه به ابعاد کیفی رفتار شاگردان می‌دهد [۱۸].

با توجه به مراتب فوق، تحقیق حاضر با هدف تدوین شاخص‌های تربیتی در دوره آموزش عمومی و با طرح سؤالات پژوهشی زیر به انجام رسیده است:

۱. تا چه اندازه بررسی ادبیات ارزشیابی و سنجش آموزشی می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟
۲. تا چه اندازه بررسی و مطالعه اهداف دوره‌های ابتدایی و راهنمایی می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟
۳. تا چه اندازه بررسی و مطالعه کتاب‌های درسی مربوط و راهنماهای آن‌ها می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟

داشته‌اند و از گروه معلمان نیز ۳۰ نفر (۱۵ مرد و ۱۵ زن) از مناطق ۲۰گانه آموزش و پرورش شهر تهران که بیش‌ترین تجارب و مطالعات را در این زمینه داشتند شناسایی، انتخاب و مصاحبه با آن‌ها به عمل آمد. لازم به توضیح است که انتخاب صاحب‌نظران و معلمان صرفاً بر حسب زمینه‌های علمی بوده و با استفاده از نمونه در دسترس انجام شده و دغدغه محقق رعایت تعداد دقیق و معرف از یک جامعه آماری تعریف شده نبوده است.

۴-۱- یافته‌های مطالعه اول: نتایج بررسی سؤال اول تحقیق: تا چه اندازه مطالعه ادبیات ارزشیابی و سنجش آموزشی می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟ مطالعه ادبیات موجود در حوزه ارزشیابی و سنجش آموزشی زمینه‌های قابل توجهی را در تدوین شاخص‌ها در اختیار قرار داده است که از جمله آن‌ها می‌توان به تحولات سنجش حوزه عاطفی و ابزارهای نو برای سنجش قابلیت‌های این حیطه، روندهای اخیر تعلیم و تربیت فرایند مدار، چگونگی و انواع پژوهش‌های انجام گرفته در تدوین شاخص‌های آموزش و پرورش در قالب‌های کمی و کیفی اشاره کرد.

نتایج بررسی سؤال دوم تحقیق: تا چه اندازه بررسی اهداف دوره‌های ابتدایی و راهنمایی می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟ اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش به عنوان سند اصلی تدوین شاخص‌های تربیتی در نظر گرفته شده است. بر این اساس اهداف دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در ابعاد پنج‌گانه مورد بررسی قرار گرفتند. همچنین کلیه مستندات، اسناد، مدارک و صورت جلسات شورای عالی درباره تدوین اهداف مورد بررسی قرار گرفته و در این زمینه با کارشناسان شورای عالی نیز مصاحبه به عمل آمد. نتایج این بررسی زمینه را برای استخراج عبارات و گزاره‌های اصلی برای تدوین شاخص‌ها فراهم کرد.

نتایج بررسی سؤال سوم تحقیق: تا چه اندازه بررسی و مطالعه کتاب‌های درسی مربوط و راهنماهای آن‌ها می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟ بررسی و مطالعه اهداف، سرفصل‌ها و محتوای آن‌ها زمینه مناسبی را برای استخراج و طبقه‌بندی اصطلاحات و عبارات مربوط به شاخص‌های تربیتی در اختیار قرار داد. در این مورد علاوه بر کتاب‌ها، راهنماهای تدوین شده برای آن‌ها نیز مورد بررسی قرار گرفت و در هر دو منبع (کتاب‌ها و راهنماها) کلمات کلیدی مربوط به شاخص‌ها احصاء، طبقه‌بندی و تنظیم شده و به عنوان مواد خام شاخص‌ها در کنار سایر اطلاعات حاصل از بررسی سؤالات پژوهشی قبل گذاشته شدند.

نتایج بررسی سؤال چهارم تحقیق: تا چه اندازه نظرات صاحب‌نظران موضوع و معلمان می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟ به منظور تعریف و تحدید مسأله و ایجاد زمینه برای ورود به آن، تعدادی از صاحب‌نظران دانشگاهی (استادان گرایش‌های مختلف علوم تربیتی) و معلمان با تجربه و دارای زمینه پژوهشی در مورد شاخص‌های تربیتی انتخاب و با آنان مصاحبه به عمل آمد. با توجه به این‌که منظور از این مصاحبه‌ها، صرفاً طرح مسأله و مشخص شدن حدود و ثغور ورود به بحث بوده است مصاحبه از نوع آزاد (غیرسازمان‌یافته) انجام گرفته و سؤال اصلی آن این بوده است که تدوین شاخص‌های تربیتی در دوره آموزش عمومی چگونه انجام خواهد شد؟ نظرات صاحب‌نظران و معلمان در این باره زمینه‌های با اهمیتی را برای چگونگی ورود و ادامه روند تحقیق در اختیار قرار داده است. برخی نتایج مهم آن، در قسمت بحث آورده شده است.

نتایج حاصل از بررسی سؤالات ۱ تا ۴، تدوین نسخه اولیه شاخص‌های تربیتی در پنج بعد (عامل) اعتقادی (۱۵ شاخص)، اخلاقی (۲۴ شاخص)، فرهنگی - هنری (۱۷ شاخص)، اجتماعی (۲۱ شاخص) و سیاسی (۲۵ شاخص) است که در قالب جداول مربوط به یافته‌های مطالعه ۲ آمده است.

مطالعه ۲: نسخه نهایی شاخص‌های تربیتی بر اساس نظرات متخصصان

۲-۱- روش: روش مورد استفاده در این مطالعه استفاده از نظرات متخصصان درباره شاخص‌های تدوین شده در مطالعه ۱ بوده است.

۲-۲- ابزار: ابزار مورد استفاده برای گردآوری داده‌ها در این مرحله، پرسشنامه بوده است که متن آن حاوی شاخص‌های تدوین شده در مطالعه ۱ بوده و با استفاده از مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت (از خیلی زیاد تا خیلی کم) میزان موافقت متخصصان با هر یک از شاخص‌های پیشنهادی اخذ شده است. در جلو هر یک از شاخص‌ها نیز جایی در نظر گرفته شده تا متخصصین شاخص پیشنهادی خویش را در آنجا بیاورند.

۲-۳- نمونه مطالعه: ۶ زمینه تخصصی مربوط به موضوع تحقیق شامل روان‌شناسی تربیتی، سنجش و اندازه‌گیری تربیتی، برنامه ریزی درسی، فلسفه تعلیم و تربیت، گروه‌های برنامه درسی و کارشناسان دفتر ارزشیابی تحصیلی و تربیتی که تعداد ۳۰ نفر متخصص از این ۶ زمینه به عنوان نمونه تحقیق انتخاب و پرسشنامه تحقیق حضوراً در اختیار آن‌ها قرار گرفت. در این مورد نیز انتخاب متخصصین بر حسب زمینه‌های علمی آن‌ها در رشته‌های فوق بوده و سعی شده در هر رشته بهترین متخصصین در سطح دانشگاه‌های کشور (تهران و شهرستان‌ها) و وزارت آموزش و پرورش (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، پژوهشکده تعلیم و تربیت، گروه‌های برنامه درسی و دفتر ارزشیابی تحصیلی و تربیتی) انتخاب شوند.

۲-۴- روش آماری: الف) آمار توصیفی: برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، جداول و نمودار برای توصیف داده‌های گردآوری شده استفاده به عمل آمده است. ب) آمار استنباطی: با توجه به این که داده‌های تحقیق در سطح مقیاس رتبه‌ای بوده از آزمون‌های

غیرپارامتریک و از روش «کالموگراف - اسمیرنف» (Kalmogorov-Smirnov) استفاده شده است. پس از محاسبه آزمون فوق و بررسی معناداری آن در سطح آلفای ($\alpha=0/05$) در خصوص رد یا پذیرش آن شاخص تصمیم‌گیری به عمل آمد. سپس شاخص‌های تدوین شده در جداول دیگر بر اساس میانگین رتبه‌بندی شده‌اند. به علاوه برای مقایسه میان نظرات متخصصین در ۶ رشته، میانگین نمرات آنان با آزمون غیرپارامتریک کروسکال - و الیس مقایسه شده است و تفاوت نظرات در تحلیل شاخص‌ها لحاظ شده است.

۲-۵- یافته‌های مطالعه دوم

نتایج بررسی سؤال پنجم تحقیق: تا چه اندازه نظرات متخصصان دانشگاهی در رشته‌های مربوط می‌تواند به تدوین شاخص‌های تربیتی کمک کند؟ یافته‌های مربوط به بررسی این سؤال تحقیق، در جدول‌های ۱ تا ۶ آمده است.

نتایج مقایسه نظرات متخصصین با استفاده از آزمون غیر پارامتریک کروسکال - و الیس نیز نشان می‌دهد که بین نظرات آن‌ها در ۶ حوزه تخصصی مربوط در زمینه شاخص‌های تدوین شده در ۵ بعد (عامل)، تفاوت معناداری مشاهده نشده و نظرات آن‌ها در این زمینه مشابه بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

در مراحل مختلف اجرایی تحقیق (مطالعه اول و دوم)، معلمان و صاحب‌نظران نکاتی را در پاسخ به سؤالات مصاحبه و یا بخش نظرات پرسشنامه مطرح کرده‌اند که در این بخش دسته‌بندی شده و به بحث گذاشته می‌شوند:

حساسیت زمینه تحقیق

مهم‌ترین نکته‌ای که معلمان و صاحب‌نظران به آن اشاره کرده‌اند، مشکل بودن ورود به بحث و به سرانجام رساندن آن بوده است. آنان اعتقاد داشتند با توجه به کیفی بودن شاخص‌های تربیتی، چگونه می‌توان آن‌ها را

جدول ۱: فراوانی و درصد نظرات متخصصین در خصوص شاخص‌های عامل اعتقادی به‌علاوه نتیجه (K-S)

سطح معناداری	Z(k-s)	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل اعتقادی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۱	۱/۶۴	۹۶	۳/۸۱	۲۲/۲	۶	۵۱/۹	۱۴	۱۱/۱	۳	۱۴/۸	۴	۰	۰	۱- به تدریج به جستجوی منابع مربوط به شناخت خدا در مدرسه و کتابخانه می‌پردازد
۰/۰۲	۱/۶۱	۸۰	۴/۳۸	۵۳/۸	۱۴	۳۴/۶	۹	۷/۷	۲	۳/۸	۱	۰	۰	۲- از معلمان و والدین درباره چگونگی پدید آمدن جهان و انسان سؤال می‌کند
۰/۰۹	۱/۲۳	۸۳	۳/۹۳	۲۹/۶	۸	۳۳/۳	۹	۳۷	۱۰	۰	۰	۰	۰	۳- در مراسم عبادی که در مدرسه تشکیل می‌شود داوطلبانه شرکت می‌کند
۰/۰۸	۱/۲۵	۹۶	۳/۶۱	۲۱/۴	۶	۲۸/۶	۸	۳۹/۳	۱۱	۱۰/۷	۳	۰	۰	۴- ویژگی‌های بارز زندگی پیامبر اسلام (ص) (حداقل ۱۰ ویژگی) را بیان می‌کند
۰/۰۵	۱/۳۷	۹۱	۳/۳۶	۷/۱	۲	۴۲/۹	۱۲	۲۸/۶	۸	۲۱/۴	۶	۰	۰	۵- درباره زندگی هر یک از ۱۲ امام می‌تواند (حداقل ۱۰ جمله) (به‌غیر از زندگینامه‌های آن‌ها) بیان کند
۰/۳۱	۰/۹۵	۱/۱۲	۳/۵۲	۲۲/۲	۶	۲۹/۶	۸	۲۹/۶	۸	۱۴/۸	۴	۳/۷	۱	۶- ویژگی‌های بارز زندگی حضرت فاطمه (س) (حداقل ۱۰ ویژگی) را بیان می‌کند
۰/۰۸	۱/۲۷	۸۲	۳/۹۶	۲۶/۹	۷	۴۶/۲	۱۲	۲۳/۱	۶	۳/۸	۱	۰	۰	۷- اصول و فروع دین اسلام را نام‌برده، دلیل تفاوت آن‌ها را ذکر می‌کند و احساس خود را نسبت به آن‌ها بیان می‌کند
۰/۰۵	۱/۴۴	۶۷	۳/۸۵	۱۵/۴	۴	۵۳/۸	۱۴	۳۰/۸	۸	۰	۰	۰	۰	۸- کتاب‌های آسمانی را نام‌برده، احساس خود را نسبت به آن‌ها بیان می‌کند و دلیل برتری قرآن نسبت به آن‌ها را در ۵ عبارت بیان می‌کند
۰/۰۵	۱/۴۱	۹۲	۳/۱۳	۸/۷	۲	۱۷/۴	۴	۵۶/۵	۱۳	۱۳	۳	۴/۳	۱	۹- در هر شبانه‌روز فراتر از درس قرآن، ۲۰ دقیقه بعد از نماز در خانه قرآن می‌خواند و درباره مفاهیم آن حداقل ۳ سؤال از والدین و معلمان می‌پرسد

سطح معناداری	Z(k-s)	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل اعتقادی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲	۱/۶۱	۸۰	۴/۳۸	۵۳/۸	۱۴	۳۴/۶	۹	۷/۷	۲	۳/۸	۱	۰	۰	۱۰- نماز خود را می‌خواند و از آن لذت می‌برد.
۱۴	۱/۱۴	۹۸	۳/۵۲	۱۸/۵	۵	۲۹/۶	۸	۳۷	۱۰	۱۴/۸	۴	۰	۰	۱۱- درباره جایگاه دعا در زندگی ۱۰ عبارت بیان کرده، احساس خود را در این مورد ذکر می‌کند و حداقل ۲ دعای معروف را در طول برنامه هفتگی خود می‌خواند
۰/۰۵	۱/۴۰	۶۹	۳/۹۲	۱۹/۲	۵	۵۳/۸	۱۴	۲۶/۹	۷	۰	۰	۰	۰	۱۲- ضرورت گرفتن روزه را در ۵ جمله بیان کرده، احساس خود را در این باره ذکر می‌کند و در حد توان سعی می‌کند روزه بگیرد
۰/۲۲	۱/۰۴	۹۴	۳/۶۲	۱۹/۲	۵	۳۴/۶	۹	۳۴/۶	۹	۱۱/۵	۳	۰	۰	۱۳- تقدس مسجد را در ۸ عبارت تعریف کرده، احساس خود را نسبت به آن‌ها بیان می‌کند و حداقل در ۲۰ درصد موارد نماز خود را در مسجد مدرسه و محل می‌خواند
۰/۰۵	۱/۴۵	۱/۱۵	۳/۵۶	۱۸/۵	۵	۴۴/۴	۱۲	۱۸/۵	۵	۱۱/۱	۳	۷/۴	۲	۱۴- «مالکیت» در اسلام را تعریف کرده و در زندگی مدرسه‌ای و اجتماعی در هیچ موردی از مال دیگران بدون اجازه برداشت نمی‌کند
۰/۰۵	۱/۳۵	۱/۱۱	۳/۱۲	۱۱/۵	۳	۱۹/۲	۵	۵۰	۱۳	۷/۷	۲	۱۱/۵	۳	۱۵ مفاهیم «جهاد»، «شهادت»، «ایثار» را تعریف کرده، احساس خود را درباره آن‌ها بیان می‌کند و داوطلب حضور در آن‌ها به صورت عملی (مثلاً عضویت در بسیج مدرسه و محل در شرایط غیرجنگی حاضر) است

داده‌های جدول ۱ حاکی از آن است که شاخص‌های شماره ۱۰-۲-۸-۱-۱۴-۵-۹-۱۵ به ترتیب بیش‌ترین امتیاز را در عامل اعتقادی به خود اختصاص داده‌اند:

جدول ۲: فراوانی و درصد نظرات متخصصین در خصوص شاخص‌های عامل اخلاقی به علاوه نتیجه (K-S)

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل اخلاقی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۵	۱/۳۵	۸۰	۴/۱۹	۴۲/۳	۱۱	۳۴/۶	۹	۲۳/۱	۶	۰	۰	۰	۰	۱- در راه خودشناسی خویش کوشیده و اکنون می‌تواند حداقل ۵ ویژگی خوب و ۵ عیب خویش را بیان کند
۰/۰۱	۱/۶۷	۶۹	۴/۴۱	۵۱/۹	۱۴	۳۷	۱۰	۱۱/۱	۳	۰	۰	۰	۰	۲- در برخورد با دیگران (به ویژه بزرگترها) همواره در سلام کردن پیش قدم است
۰/۰۵	۱/۴۷	۷۱	۴/۲۶	۳۷	۱۰	۵۵/۶	۱۵	۳/۷	۱	۳/۷	۱	۰	۰	۳- دارای صراحت بیان است به گونه‌ای که در صورت عدم تمایل به انجام رفتاری، به راحتی «نه» می‌گوید
۰/۱۴	۱/۱۵	۸۶	۴/۰۷	۳۵/۷	۱۰	۳۹/۳	۱۱	۲۱/۴	۶	۳/۶	۱	۰	۰	۴- در میان مدرسه، خانه و محله همواره در پی شناخت رفتاری افراد است و در حل مسائل ابراز همدردی می‌کند (مثلاً گفتگو، کمک مالی، صرف وقت و ...)
۰/۰۱	۱/۷۹	۱/۰۳	۳/۵۷	۱۰/۷	۳	۵۷/۱	۱۶	۱۷/۹	۵	۷/۱	۲	۷/۱	۲	۵- نسبت به سرزدن به فامیل حساس است و سعی می‌کند فامیل درجه اول را حداکثر ۱۵ روز یکبار و بقیه را هر یک ماه یکبار ملاقات کند
۰/۰۵	۱/۳۵	۸۳	۴/۲۱	۴۲/۹	۱۲	۳۹/۳	۱۱	۱۴/۳	۴	۳/۶	۱	۰	۰	۶- در صفاها نوبت را رعایت می‌کند، در نشستن جای راحت را به دیگران می‌دهد، در استفاده از امکانات عمومی مدرسه و جامعه صرفه‌جو است
۰/۰۸	۱/۲۷	۱/۰۵	۴/۰۷	۴۲/۹	۱۲	۳۲/۱	۹	۱۷/۹	۵	۳/۶	۱	۳/۶	۱	۷- در حفظ محیط زیست (مدرسه، خانه، جامعه) کوشا است، به گونه‌ای که هر جایی که می‌رود هنگام ترک آن‌جا، وضعیت مانند زمانی است که او هنوز وارد نشده و یا بهتر از آن است
۰/۰۱	۱/۸۸	۷۰	۴/۴۸	۵۹/۳	۱۶	۲۹/۶	۸	۱۱/۱	۳	۰	۰	۰	۰	۸- در وعده وفادار است و همواره قبل از موعد در مکان مقرر حاضر است
۰/۰۵	۱/۴۲	۱/۰۹	۴/۱۱	۴۴/۴	۱۲	۳۷	۱۰	۷/۴	۲	۷/۴	۲	۳/۷	۱	۹- در نزد بیش از ۸۰ درصد بچه‌های کلاس او فردی خوش برخورد، خوش اخلاق، مهربان، با نشاط و وفادار است

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین معیار	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل اخلاقی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۵	۱/۴۰	۹۷	۴/۲۲	۴۸/۱	۱۲	۳۳/۳	۹	۱۴/۸	۴	۰	۰	۳/۷	۱	۱۰- تمیز و آراسته است به گونه‌ای که کفش او همواره تمیز، لباس‌های او بدون چرک و معطر و موی سر او (برای پسران) همواره کوتاه و مرتب است
۰/۰۸	۱/۲۵	۹۲	۴	۳۳/۳	۹	۴۰/۷	۱۱	۱۸/۵	۵	۷/۴	۲	۰	۰	۱۱- در موقعی که خیلی ناراحت و خیلی خوشحال است تصمیم نمی‌گیرد، یعنی عواطف خود را کنترل می‌کند
۰/۳۲	۰/۹۴	۹۶	۳/۸۳	۲۹/۲	۷	۳۳/۳	۸	۲۹/۲	۷	۸/۳	۲	۰	۰	۱۲- به عقیده خود احترام می‌گذارد و در صورت درست بودن، آن را می‌پذیرد
۰/۰۶	۱/۳۱	۱/۱۴	۴	۴۴/۴	۱۲	۲۵/۹	۷	۱۸/۵	۵	۷/۴	۲	۳/۷	۱	۱۳- در رابطه با پدر و مادر، دستورات آنها را اجرا می‌کند، هنگام ورود آنها از جا برمی‌خیزد، هرگز جلوتر از آنها راه نمی‌رود، پایش را جلو آنها دراز نمی‌کند، صحبت آنها را قطع نمی‌کند
۰/۰۶	۱/۳۳	۷۵	۴/۲۲	۴۰/۷	۱۱	۴۰/۷	۱۱	۱۸/۵	۵	۰	۰	۰	۰	۱۴- در رابطه با معلمان، در نامیدن آنها همواره از واژه آقا و خانم استفاده می‌کند، هیچ گاه به آنها توهین نمی‌کند و همواره خود را مدیون آنها می‌داند، به مناسبت‌های مختلف از آنها تشکر می‌کند
۰/۱۵	۱/۱۳	۱/۰۱	۳/۸۵	۳۴/۶	۹	۲۳/۱	۶	۳۴/۶	۹	۷/۷	۲	۰	۰	۱۵- به عنوان یک پسر رفتار مردانه دارد و در تصمیمات او درشتی، شجاعت و جدیت دیده می‌شود و به عنوان یک دختر رفتار زنانه دارد و در برخوردهای او عفت، محبت و ظرافت دیده می‌شود
۰/۰۵	۱/۵۹	۸۳	۴/۳۳	۵۱/۹	۱۴	۳۳/۳	۹	۱۱/۱	۳	۳/۷	۱	۰	۰	۱۶- چیزهایی که به صورت امانت از دیگران می‌گیرد در جایی یادداشت می‌کند و در موعد مقرر عودت می‌دهد و چیزهایی را هم که امانت می‌دهد یادداشت می‌کند و در موعد مقرر طلب می‌کند
۰/۰۵	۱/۴۶	۷۸	۴/۲۷	۴۶/۲	۱۲	۳۴/۶	۹	۱۹/۲	۵	۰	۰	۰	۰	۱۷- به دیگران احترام می‌گذارد (متکبر نیست)، اما محبت او هیچ وقت خارج از حد نیست (چاپلوسی)

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین معیار	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل اخلاقی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۱	۱/۶۴	۵۷	۴/۴۱	۴۴/۴	۱۲	۵۱/۹	۱۴	۳/۷	۱	۰	۰	۰	۰	۱۸- قدرشناس است، نسبت به خداوند، پدر و مادر، معلمان و کسانی که برای او زحمت کشیده‌اند، لاقفل به زبان می‌آورد و هر کجا ممکن شد جبران می‌کند
۰/۰۹	۱/۲۵	۸۵	۴/۱۴	۳۹/۳	۱۱	۳۹/۳	۱۱	۱۷/۹	۵	۳/۶	۱	۰	۰	۱۹- در برابر مشکلات، آن‌ها را به عنوان واقعیات زندگی می‌پذیرد، در حل آن‌ها می‌کوشد، برای حل آن‌ها از دیگران کمک می‌گیرد، تا از میان برداشتن آن‌ها از پا نمی‌نشیند
۰/۰۵	۱/۴۴	۸۸	۴	۲۹/۶	۸	۴۸/۱	۱۳	۱۴/۸	۴	۷/۴	۲	۰	۰	۲۰- در انجام کارها، با برنامه عمل می‌کند، فعال است نه بی‌انگیزه، خود شروع می‌کند و متکی به دیگران نیست، حتی الامکان به دیگران زحمت نمی‌دهد، دقت می‌کند
۰/۰۵	۱/۵۹	۹۲	۳/۹۶	۲۸/۶	۸	۵۰	۱۴	۱۰/۷	۳	۱۰/۷	۳	۰	۰	۲۱- در تصمیم‌گیری با پدر و مادر و یکی از معلمان و یکی از دوستان مشورت می‌کند
۰/۰۵	۱/۳۵	۸۳	۴/۲۱	۴۲/۹	۱۲	۳۹/۳	۱۱	۱۴/۳	۴	۳/۶	۱	۰	۰	۲۲- عیب دوستش را با او در میان می‌گذارد و پشت سر او مطرح نمی‌کند
۰/۰۵	۱/۴۷	۸۶	۴/۱۵	۳۷	۱۰	۴۸/۱	۱۳	۷/۴	۲	۷/۴	۲	۰	۰	۲۳- موفقیت‌های دیگران را به گونه‌های مختلف زبانی، رفتاری و ... تبریک می‌گوید و یا حداقل در درون از آن‌ها خوشحال است
۰/۰۶	۱/۳۳	۹۱	۳/۷	۱۸/۵	۵	۴۴/۴	۱۲	۲۵/۹	۷	۱۱/۱	۳	۰	۰	۲۴- برای انجام کارهای خود برنامه دارد که در آن نام کارها، زمان انجام، اوقات فراغت و ... تعریف شده است، هر روز میزان پیشرفت آن را می‌سنجد و در مقابل پیامد آن‌ها پاسخگو است

داده‌های جدول ۲ حاکی از آن است که شاخص‌های شماره ۸-۲-۱۸-۱۶-۱۷-۳-۱۰-۶-۲۲-۱-۲۳-۹-۲۰-۲۱-۵ به ترتیب بیش‌تری امتیاز را در عامل اخلاقی به خود اختصاص داده‌اند:

جدول ۳: فراوانی و درصد نظرات متخصصین در خصوص شاخص‌های عامل فرهنگی - هنری به علاوه نتیجه آزمون (K-S)

سطح معناداری Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل فرهنگی- هنری	
			درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰/۰۵	۱/۴۶	۸۰	۳/۴۸	۱۱/۱	۳	۳۳/۳	۹	۴۸/۱	۱۳	۷/۴	۲	۰	۰	۱- احساس خود را درباره هنر به روشنی بیان می‌کند
۰/۰۵	۱/۳۹	۷۶	۳/۷۷	۱۵/۴	۴	۵۰	۱۳	۳۰/۸	۸	۳/۸	۱	۰	۰	۲- زمینه‌های علاقه و توانایی خود به هنر (حداقل در یک مورد) را دقیقاً بیان می‌کند
۰/۰۵	۱/۳۹	۷۹	۳/۶۱	۱۰/۷	۳	۴۶/۴	۱۳	۳۵/۷	۱۰	۷/۱	۲	۰	۰	۳- حداقل ۷ مورد از جلوه‌های هنر در طبیعت را ذکر می‌کند
۰/۰۱	۱/۶۸	۹۰	۳/۹۳	۲۵	۷	۵۳/۶	۱۵	۱۰/۷	۳	۱۰/۷	۳	۰	۰	۴- حداقل در یکی از رشته‌های هنری (موسیقی، نقاشی، خطاطی و ...) وارد شده و کار می‌کند
۰/۰۸	۱/۲۶	۸۳	۴/۰۷	۳۳/۳	۹	۴۴/۴	۱۲	۱۸/۵	۵	۳/۷	۱	۰	۰	۵- از انجام کارهایی که به آثار فرهنگی لطمه وارد می‌کند (دست زدن، نوشتن مطالب بر روی آن‌ها و ...) به طور جدی پرهیز و نسبت به صیانت آن‌ها دقت لازم را به عمل می‌آورد
۰/۱۴	۱/۱۴	۹۰	۳/۵۴	۱۵/۴	۴	۳۴/۶	۹	۳۸/۵	۱۰	۱۱/۵	۳	۰	۰	۶- حداقل نیمی از وقتی که به کار هنری می‌پردازد با دانش‌آموزان دیگر همراه است و کار گروهی انجام می‌دهد
۰/۱۲	۱/۱۸	۹۶	۳/۵۶	۱۶	۴	۴۰	۱۰	۲۸	۷	۱۶	۴	۰	۰	۷- دلایل انتخاب زمینه هنری خود و عدم انتخاب زمینه‌های هنری دیگر را حداقل در ۵ عبارت بیان می‌کند
۰/۰۵	۱/۵۷	۷۴	۳/۸۱	۱۴/۸	۴	۵۵/۶	۱۵	۲۵/۹	۷	۳/۷	۱	۰	۰	۸- حداقل به اندازه زمانی که در مدرسه به کارهای هنری می‌پردازد در خارج از مدرسه نیز به تکمیل آن اقدام می‌کند
۰/۰۸	۱/۲۶	۱/۰۹	۳/۱۸	۷/۱	۲	۳۹/۳	۱۱	۲۵	۷	۲۱/۴	۶	۷/۱	۲	۹- دست او، (و احتمالاً سایر اعضای دیگر) همانند فکرش به راحتی وی را در انجام کار هنری یاری می‌دهند
۰/۰۹	۱/۲۴	۱/۰۶	۳/۲۶	۷/۴	۲	۴۰/۷	۱۱	۲۹/۶	۸	۱۴/۸	۴	۷/۴	۲	۱۰- در هنگام انجام کار هنری و بعد از آن وی دارای آسایش روانی است، به گونه‌ای که مواردی مانند تشویش، اضطراب، افسردگی و ... در او دیده نمی‌شود

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین معیار	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل فرهنگی- هنری
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۱۵	۱/۱۳	۱/۰۴	۳/۶۷	۲۲/۲	۶	۳۷	۱۰	۲۹/۶	۸	۷/۴	۲	۳/۷	۱	۱۱- هارمونی هنری در فعالیت‌های روزمره زندگی وی مانند ترتیب فعالیت‌ها، نظم در ظاهر، حضور در مدرسه، انضباط در دروس و کلاس و ... دیده می‌شود
۰/۱۱	۱/۲۰	۸۵	۳/۶۵	۱۵/۴	۴	۴۲/۳	۱۱	۳۴/۶	۹	۷/۷	۲	۰	۰	۱۲- در سایر دروس جنبه زیبایی شناختی ناشی از هنر را به کار می‌برد به عنوان مثال در دروس حوزه علوم انسانی تخیل و احساس، در دروس ریاضی و فیزیک تفکر انتقادی و در دروس علوم تجربی نیز مشاهده منظم را مورد توجه قرار می‌دهد
۰/۰۵	۱/۴۱	۸۴	۳/۵۷	۱۰/۷	۳	۴۶/۴	۱۳	۳۲/۱	۹	۱۰/۷	۳	۰	۰	۱۳- هنرهای سنتی ایرانی - اسلامی را می‌شناسد (مانند موسیقی، معماری، خطاطی و ...) و احساس خود را نسبت به آن‌ها بیان می‌کند
۰/۱۱	۱/۲۰	۸۸	۴/۱۲	۴۰	۱۰	۳۶	۹	۲۰	۵	۴	۱	۰	۰	۱۴- در هنگام بازدید از اشیاء بناها و نوشته‌های قدیمی از دست زدن، خط کشیدن و سایر کارهایی که موجب معیوب شدن آن‌ها شود، خودداری می‌کند
۰/۱۴	۱/۱۴	۱/۰۳	۳/۱۵	۷/۴	۲	۲۹/۶	۸	۴۰/۷	۱۱	۱۴/۸	۴	۷/۴	۲	۱۵- در برنامه فرهنگی خود در هر ماه حداقل ۲ بار در مراسم سنتی ملی و دینی شرکت می‌کند
۰/۱۲	۱/۱۸	۸۹	۳/۷۸	۲۲/۲	۶	۴۰/۷	۱۱	۲۹/۶	۸	۷/۴	۲	۰	۰	۱۶- در هر رشته هنری حداقل ۲ هنرمند معروف (یکی ایرانی و دیگری خارجی) را می‌شناسد، احساس خود را درباره آن‌ها بیان می‌کند و به نیکی از آن‌ها یاد می‌کند
۰/۰۸	۱/۲۷	۱	۳/۴۶	۱۰/۷	۳	۴۲/۹	۱۲	۳۵/۷	۱۰	۳/۶	۱	۷/۱	۲	۱۷- الگوهای فرهنگی دیگران (زبان، آداب و رسوم، پوشش و ...) را می‌شناسد، احساس خود را درباره آن‌ها بیان می‌کند و از آن‌ها به نیکی یاد می‌کند

داده‌های جدول ۳ حاکی از آن است که شاخص‌های شماره ۴-۸-۲-۳-۱۳-۱ به ترتیب بیش‌ترین امتیاز را در عامل فرهنگی - هنری به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴: فراوانی و درصد نظرات متخصصین در خصوص شاخص‌های عامل اجتماعی به‌علاوه نتیجه (K-S)

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین معیار	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل اجتماعی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۱	۱/۶۲	۶۵	۴/۴۴	۵۲	۱۳	۴۰	۱۰	۸	۲	۰	۰	۰	۰	۱- به محض دیدن پدر و مادر و یا هر یک از اعضای خانواده به آن‌ها سلام می‌کند
۰/۱۶	۱/۱۱	۱/۱۷	۳/۸۱	۳۴/۶	۹	۳۰/۸	۸	۱۹/۲	۵	۱۱/۵	۳	۳/۸	۱	۲- در انجام کارهای خانه به منظور کمک به دیگران حداقل روزی یک ساعت وقت اختصاص می‌دهد
۰/۰۵	۱/۵۴	۶۲	۴/۳۳	۴۰/۷	۱۱	۵۱/۹	۱۴	۷/۴	۲	۰	۰	۰	۰	۳- در بحث‌ها و گفتگوهای خانوادگی مشارکت کرده و ضمن رعایت ادب، دیدگاه خود را بیان می‌کند
۰/۰۶	۱/۳۴	۷۱	۴/۲۶	۴۰/۷	۱۱	۴۴/۴	۱۲	۱۴/۸	۴	۰	۰	۰	۰	۴- با همسایگان ارتباط اجتماعی دارد به این صورت که آنان را می‌شناسد، از آن‌ها احوالپرسی می‌کند و در انجام کارهای عمومی با آن‌ها مشارکت می‌کند
۰/۰۱	۱/۷۹	۶۴	۴/۴۸	۵۵/۶	۱۵	۳۷	۱۰	۷/۴	۲	۰	۰	۰	۰	۵- قوانین و مقررات اجتماعی مانند نظم و انضباط در مدرسه، قوانین راهنمایی و رانندگی در شهر و ضوابط جاری در محل زندگی و ... را می‌شناسد و به آن‌ها عمل می‌کند
۰/۰۱	۱/۷۳	۵۱	۴/۵۲	۵۲	۱۳	۴۸	۱۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶- در هنگام حضور در شهر (یا روستا)، مکان‌های عمومی مانند پارک، سینما و ... از آلوده کردن محیط به شدت خودداری می‌کند
۰/۰۵	۱/۵۱	۶۵	۴/۴۰	۴۸	۱۲	۴۴	۱۱	۸	۲	۰	۰	۰	۰	۷- امکانات عمومی در شهر و روستا مانند فضاهای ورزشی، کیوسک‌های تلفن، وسایل رفت و آمد عمومی، درختان و گل‌ها و جنگل را تخریب نمی‌کند و برعکس در حفظ آن‌ها کوشا است
۰/۰۵	۱/۶۱	۹۸	۴/۰۴	۳۲	۸	۵۲	۱۳	۸	۲	۴	۱	۴	۱	۸- بیش‌تر از نصف دانش‌آموزان کلاس با او ارتباط دوستانه قوی دارند و بیش از ۷۰ درصد از معلمان مدرسه وی را به عنوان دانش‌آموز فعال در بحث‌های کلاسی می‌شناسد
۰/۰۶	۱/۳۳	۷۵	۴/۲۲	۴۰/۷	۱۱	۴۰/۷	۱۱	۱۸/۵	۵	۰	۰	۰	۰	۹- در چند گروه اجتماعی (کلاس و مدرسه، تیم ورزشی، مسجد محل، گروه هنری و ...) عضو است و در نقش‌های متفاوت (مدیر، عضو اصلی و ...) ایفای نقش می‌کند
۰/۰۸	۱/۲۶	۸۸	۳/۶۳	۱۸/۵	۵	۳۳/۳	۹	۴۰/۷	۱۱	۷/۴	۲	۰	۰	۱۰- مباحث اجتماعی را پی‌گیری می‌کند به گونه‌ای که حداقل نیم ساعت در روز به دیدن، شنیدن یا خواندن مطالب مختلف اجتماعی می‌پردازد
۰/۱۹	۱/۰۸	۷۷	۳/۹۶	۲۶/۹	۷	۴۲/۳	۱۱	۳۰/۸	۸	۰	۰	۰	۰	۱۱- در انجام کارهای گروهی داوطلب است و کارهای خود را به صورت تیمی انجام می‌دهد

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین معیار	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل اجتماعی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۵	۱/۴۷	۸۵	۳/۸۴	۲۰	۵	۵۲	۱۳	۲۰	۵	۸	۲	۰	۰	۱۲- هیچ تصمیمی را بدون مشورت با افراد مورد اعتماد (والدین، معلمان و ...) آغاز نمی‌کند
۰/۰۵	۱/۵۱	۷۶	۳/۹۲	۲۰	۵	۵۶	۱۴	۲۰	۵	۴	۱	۰	۰	۱۳- در گروه‌هایی که رهبر آنها است وظیفه هر کس را به وی ابلاغ می‌کند و در گروه‌هایی که عضو آنها است شرح و وظایف خود را درخواست می‌کند (به سلسله مراتب معتقد است)
۰/۰۵	۱/۴۵	۷۷	۳/۸۵	۱۸/۵	۵	۵۱/۹	۱۴	۲۵/۹	۷	۳/۷	۱	۰	۰	۱۴- موقعی که دیگران دیدگاه خود را بیان می‌کند فقط گوش می‌کند و در صورت لزوم نکات مورد نظر را یادداشت می‌کند، سپس به ترتیب ابتدا قوت و بعد نقاط ضعف آنها را بیان می‌کند
۰/۰۵	۱/۶۰	۱/۰۲	۳/۶۸	۱۷/۹	۵	۵۰	۱۴	۱۷/۹	۵	۱۰/۷	۳	۳/۶	۱	۱۵- ارتباط و مهارت‌های ارتباطی را می‌شناسد و با هر فرد و دسته مطابق با ویژگی‌های خودشان ارتباط اجتماعی برقرار می‌کند
۰/۲۵	۱/۰۱	۹۸	۳/۸۲	۲۸/۶	۸	۳۲/۱	۹	۳۵/۷	۱۰	۰	۰	۳/۶	۱	۱۶- در برخورد اول با هر کس، وی با پرسیدن سؤالات عمومی ارتباط و گفتگو را شروع می‌کند
۰/۲۷	۰/۹۹	۱/۱۴	۳/۷۷	۳۰/۸	۸	۳۰/۸	۸	۳۰/۸	۸	۰	۰	۷/۷	۲	۱۷- در برقراری ارتباط اجتماعی با دیگران به هیچ وجه وارد مسایل شخصی و خصوصی آنها مثلاً گرایش‌های دینی، سیاسی و ... نمی‌شود
۰/۰۹	۱/۲۴	۹۶	۴/۰۴	۳۵/۷	۱۰	۳۹/۳	۱۱	۲۱/۴	۶	۰	۰	۳/۶	۱	۱۸- در برقراری ارتباط اجتماعی حدود صحبت کردن را رعایت می‌کند به گونه‌ای که نه مطلقاً ساکت است که دیگران وی را گوشه‌گیر بخوانند و نه بیش از حد حرف می‌زند که وی را پرحرف بخوانند. او زمان را تقسیم بر تعداد افراد می‌کند تا سهم صحبت هر فرد را بیابد
۰/۰۵	۱/۴۰	۶۹	۴/۲۱	۳۵/۷	۱۰	۵۰	۱۴	۱۴/۳	۴	۰	۰	۰	۰	۱۹- برخی مهارت‌های ساده اجتماعی مانند آدرس دادن، پست کردن مراسلات، مراجعه به بانک، خرید کردن و ... را به درستی انجام می‌دهد
۰/۰۵	۱/۴۰	۶۹	۴/۲۱	۳۵/۷	۱۰	۵۰	۱۴	۱۴/۳	۴	۰	۰	۰	۰	۲۰- در مسافرت‌هایی که مدرسه و خانه تحت عناوین اردو، سیاحت، زیارت و ... ترتیب می‌دهند شرکت می‌کند تا ارتباطات اجتماعی خود را عمیق کند
۰/۰۵	۱/۵۹	۶۵	۴/۱۴	۲۸/۶	۸	۵۷/۱	۱۶	۱۴/۳	۴	۰	۰	۰	۰	۲۱- مراکز خدمات عمومی مانند اورژانس، پلیس، آتش‌نشانی و ... را می‌شناسد و در مواقع ضروری از آنها کمک می‌گیرد

داده‌های جدول ۴ حاکی از آن است که شاخص‌های شماره ۶-۵-۱-۷-۳-۱۹-۲۰-۲۱-۸-۱۳-۱۴-۱۲-۱۵ به ترتیب بیش‌ترین امتیاز را در عامل اجتماعی به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۵: فراوانی و درصد نظرات متخصصین در خصوص شاخص‌های عامل سیاسی به علاوه نتیجه (K-S)

سطح معناداری	N (k-s)	انحراف معیار	میانگین معیار	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل سیاسی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۸	۱/۲۵	۸۳	۴/۰۷	۳۳/۳	۹	۴۴/۴	۱۲	۱۸/۵	۵	۳/۷	۱	۰	۰	۱- به تدریج در سرنوشت سیاسی خود مشارکت می‌کند به گونه‌ای که در انتخابات مختلف مدرسه (چه در مقام انتخاب شونده و چه در مقام انتخاب‌کننده) شرکت می‌کند
۰/۰۵	۱/۳۷	۹۷	۴/۱۱	۴۴/۴	۱۲	۲۹/۶	۸	۱۸/۵	۵	۷/۴	۲	۰	۰	۲- حداقل ۵ نفر از افرادی را که برای آزادی کشور تلاش کرده‌اند (قبل از انقلاب اسلامی مانند باقرخان، ستارخان، میرزا کوچک‌خان، شهید فضل‌اله نوری و ...) را نام می‌برد و از آن‌ها به نیکی یاد می‌کند
۰/۳۰	۹۶	۱/۰۳	۳/۸۴	۳۲	۸	۲۸	۷	۳۶	۹	۰	۰	۴	۱	۳- با مطالعه آثار و اندیشه‌های حضرت امام خمینی (ره) حداقل ۱۰ ویژگی بارز از ویژگی‌های استعمار زدا و آزادی‌خواه ایشان را معرفی می‌کند
۰/۰۹	۱/۲۳	۸۸	۳/۷۶	۲۰	۵	۴۴	۱۱	۲۸	۷	۸	۲	۰	۰	۴- هر جا که نامی از شهدا می‌شنود از آن‌ها به نیکی نام برده و برای آن‌ها طلب مغفرت می‌کند، در هنگام حضور در بهشت زهرا، حتماً به مزار شهدا رفته و برای آن‌ها فاتحه قرائت می‌کند
۰/۱۴	۱/۱۴	۹۰	۳/۴۶	۱۱/۵	۳	۳۸/۵	۱۰	۳۴/۶	۹	۱۵/۴	۴	۰	۰	۵- به تدریج به عبارت «سیاست ما عین دیانت ماست» با حضور در نمازهای جماعت مدرسه و محل و نماز جمعه (همراه والدین) جامه عمل می‌پوشد
۰/۰۵	۱/۵۵	۷۸	۴/۳۰	۴۸/۱	۱۳	۳۳/۳	۹	۱۸/۵	۵	۰	۰	۰	۰	۶- سرود ملی کشور را از حفظ می‌خواند و به محض شنیدن آن از جای بلند می‌شود و به حالت احترام می‌ایستد
۰/۰۵	۱/۵۸	۸۸	۴/۱۹	۴۸/۱	۱۳	۲۲/۲	۶	۲۹/۶	۸	۰	۰	۰	۰	۷- محتوای پرچم کشور را تعریف می‌کند و در به اهتزاز درآوردن آن در موارد مختلف (صبح‌ها هنگام ورود به کلاس و ...) مشارکت دارد
۰/۱۹	۱/۰۸	۸۸	۳/۶۹	۱۹/۲	۵	۳۸/۵	۱۰	۳۴/۶	۹	۷/۷	۲	۰	۰	۸- به تدریج با نقش ولایت فقیه در نظام جمهوری اسلامی آشنا می‌شود، آن‌را تعریف می‌کند و با آگاهی آن‌را می‌پذیرد
۰/۱۹	۱/۰۸	۱/۰۴	۳/۶۳	۲۵/۹	۷	۲۵/۹	۷	۳۳/۳	۹	۱۴/۸	۴	۰	۰	۹- فراتر از برنامه‌های درسی مدرسه، قانون اساسی کشور را تهیه و مطالعه آن را آغاز می‌کند

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین معیار	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل سیاسی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۷	۱/۳	۹۳	۳/۸۹	۲۵/۹	۷	۴۴/۴	۱۲	۲۵/۹	۷	۰	۰	۳/۷	۱	۱۰- به تدریج و از راه مطالعه در دستیابی به یک دیدگاه سیاسی باثبات تلاش می‌کند
۰/۰۵	۱/۴۲	۱/۱۹	۳/۸۷	۳۳/۳	۸	۴۱/۷	۱۰	۱۲/۵	۳	۴/۲	۱	۸/۳	۲	۱۱- در کلاس همواره سر جای خود می‌نشیند، بدون اجازه از اموال دیگران استفاده نمی‌کند و در تقسیم‌بندی امکانات عمومی مدرسه عدالت را رعایت می‌کند
۰/۱۵	۱/۱۳	۱/۱۴	۳/۵۸	۲۳/۱	۶	۳۴/۶	۹	۲۳/۱	۶	۱۵/۴	۴	۳/۸	۱	۱۲- بعد از اتمام دروس مربوط (مانند اجتماعی، تاریخی و ...) با برنامه‌ریزی مشخص و هدایت معلم، حداقل ۱۵ دقیقه درباره مسائل سیاسی جاری با همکلاسی‌های خود گفت‌وگو می‌کند
۰/۰۵	۱/۴۵	۷۷	۳/۸۵	۱۸/۵	۵	۵۱/۹	۱۴	۲۵/۹	۷	۳/۷	۱	۰	۰	۱۳- در گفت‌وگو سیاسی، دیدگاه خود را به طور صریح بیان می‌کند، در هنگام بحث ادب و احترام را رعایت می‌کند و هنگامی که دیگران دیدگاه‌های خود را مطرح می‌کنند به دقت گوش می‌کند
۰/۱۳	۱/۱۶	۱/۰۲	۳/۸۱	۲۶/۹	۷	۳۸/۵	۱۰	۲۶/۹	۷	۳/۸	۱	۳/۸	۱	۱۴- بردباری سیاسی دارد به گونه‌ای که مشکلات کار را می‌پذیرد، برای آن‌ها برنامه طرح می‌کند و برای پاسخ به آن‌ها دقت لازم را صرف می‌کند
۰/۰۵	۱/۵۸	۱/۰۴	۳/۹۶	۳۲/۱	۹	۴۶/۴	۱۳	۱۰/۷	۳	۷/۱	۲	۳/۶	۱	۱۵- حقوق خود را در زمینه‌های مختلف مانند انتخاب نوع پوشش، مدیر و سرنوشت در رده‌های گوناگون، گرایش سیاسی، نگرش دینی، نوع هنر و ... می‌شناسد، آن‌ها را طلب می‌کند و در راه احقاق آن‌ها از قانون تجاوز نمی‌کند
۰/۱۰	۱/۲۲	۱/۰۲	۴/۰۴	۴۰/۷	۱۱	۲۹/۶	۸	۲۵/۹	۷	۰	۰	۳/۷	۱	۱۶- هویت ملی و دینی دانش‌آموز ایرانی را تعریف می‌کند، حداقل ۵ مورد از مظاهر آن را می‌شمارد و علاقه خود را در عمل به آن‌ها نشان می‌دهد
۰/۳۹	۸۹	۱/۲۹	۳/۲۶	۲۲/۲	۶	۱۸/۵	۵	۳۳/۳	۹	۱۴/۸	۴	۱۱/۱	۳	۱۷- فراتر از درس کلاسی، در هر هفته حداقل ۲ ساعت درباره سیاست مطالعه می‌کند تا آگاهی سیاسی خود را تعمیق بخشد
۰/۰۸	۱/۲۸	۷۸	۳/۶۷	۱۴/۸	۴	۴۰/۷	۱۱	۴۰/۷	۱۱	۳/۷	۱	۰	۰	۱۸- واژه‌های «استعمار»، «استعمار»، «تهاجم» را تعریف کرده و ۲ مورد از کشورهای استعمارگر را درباره کشور خود با ذکر موارد مذکور نام می‌برد

سطح معناداری	Z (k-s)	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص‌های عامل سیاسی
				درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۱۹	۱/۰۸	۱	۴/۵۴	۱۷/۹	۵	۳۲/۱	۹	۳۹/۳	۱۱	۷/۱	۲	۳/۶	۱	۱۹- به تدریج به مطالعه تاریخ اسلام علاقمند می‌شوند به گونه‌ای که مطالعه روی مبارزات سیاسی پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ص) را آغاز کرده است
۰/۱۰	۱/۲۱	۸۲	۳/۸۲	۲۱/۴	۶	۴۲/۹	۱۲	۳۲/۱	۹	۳/۶	۱	۰	۰	۲۰- حساسیت به سرنوشت سایر مسلمانان جهان را از طریق پی‌گیری اخبار و رویدادهای مربوط به مبارزه آن‌ها با ستمگران و شرکت در مراسم حمایت آن‌ها در طول سال (از جمله روز جهانی قدس) نشان می‌دهند
۰/۰۸	۱/۲۸	۱/۰۲	۳/۹۳	۳۲/۱	۹	۳۹/۳	۱۱	۲۱/۴	۶	۳/۶	۱	۳/۶	۱	۲۱- علاقه خود به انقلاب اسلامی را از طریق مشارکت در مراسم بزرگداشت وقایع مهم آن به ویژه ۲۲ بهمن در سطح مدرسه و جامعه نشان می‌دهد
۰/۱۷	۱/۱	۱/۲۵	۴/۵۴	۲۵	۶	۳۳/۳	۸	۲۰/۸	۵	۱۲/۵	۳	۸/۳	۲	۲۲- وقایع مهم سیاسی را پیگیری می‌کند به گونه‌ای که می‌تواند حداقل ۳ مورد آن را که در هفته اتفاق افتاده نام برده و تحلیل کند
۰/۳۳	۹۴	۱/۰۹	۳/۵	۲۱/۴	۳	۲۱/۴	۳	۵۰	۷	۰	۰	۷/۱	۱	۲۳- هوشیاری سیاسی خود را به صورت‌های گوناگون از جمله در موارد زیر نشان می‌دهد
۰/۱۳	۱/۱۶	۱/۰۶	۳/۴۶	۱۲/۵	۳	۴۱/۷	۱۰	۳۳/۳	۸	۴/۲	۱	۸/۳	۲	۲۴- اولاً مطالب را کامل دریافت می‌کند، ثانیاً در بیان آن‌ها انصاف دارد به گونه‌ای که آن‌ها را کم و زیاد اعلام نمی‌کند، ثالثاً مصالح سیاسی کشور را در نقل مطلب سیاسی رعایت می‌کند به گونه‌ای که مواردی را که لازم است به صورت فراگیر مطرح نشود نزد خود نگه می‌دارد
۰/۰۵	۱/۴۱	۷۹	۴/۱۱	۳۲/۱	۹	۵۰	۱۴	۱۴/۳	۴	۳/۶	۱	۰	۰	۲۵- آمادگی و علاقه لازم برای دفاع از کشور در مواقع لزوم را از طریق شرکت در بسیج مدرسه و پایگاه مقاومت محل و با رعایت تمام موارد احتیاطی به دست می‌آورد (این مورد به ویژه برای پسران مطرح است)

داده‌های جدول ۵ حاکی از آن است که شاخص‌های شماره ۶-۷-۲-۲۵-۱۵-۱۱-۱۳ به ترتیب بیش‌ترین امتیاز را در عامل سیاسی به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۶. شاخص‌های تربیتی مورد تأیید (دارای اولویت) توسط متخصصان در عوامل پنجگانه

<p>۱- نماز خود را می‌خواند و از آن لذت می‌برد.</p> <p>۲- از معلمان و والدین درباره چگونگی پدید آمدن جهان و انسان سؤال می‌کند.</p> <p>۳- کتاب‌های آسمانی را نام برده، احساس خود را نسبت به آن‌ها بیان می‌کند و دلیل برتری قرآن نسبت به آن‌ها را در ۵ عبارت بیان می‌کند.</p> <p>۴- به تدریج به جستجوی منابع مربوط به شناخت خدا در مدرسه و کتابخانه می‌پردازد.</p> <p>۵- «مالکیت» در اسلام را تعریف کرده و در زندگی مدرسه‌ای و اجتماعی در هیچ موردی از مال دیگران بدون اجازه برداشت نمی‌کند.</p> <p>۶- درباره زندگی هر یک از ۱۲ امام می‌تواند (حداقل ۱۰ جمله) (به غیر از زندگی‌نامه‌های آن‌ها) بیان کند.</p> <p>۷- در هر شبانه‌روز فراتر از درس قرآن، ۲۰ دقیقه بعد از نماز در خانه قرآن می‌خواند و درباره مفاهیم آن حداقل ۳ سؤال از والدین و معلمان می‌پرسد.</p> <p>۸- مفاهیم «جهاد»، «شهادت»، «ایثار» را تعریف کرده، احساس خود را درباره آن‌ها بیان می‌کند و داوطلب حضور در آن‌ها به صورت عملی (مثلاً عضویت در بسیج مدرسه و محل در شرایط غیر جنگی حاضر) است.</p>	<p>عامل اعتقادی</p>
<p>۱- در وعده وفادار است و همواره قبل از موعد در مکان مقرر حاضر است.</p> <p>۲- در برخورد با دیگران (به ویژه بزرگترها) همواره در سلام کردن پیش قدم است.</p> <p>۳- قدرشناس است، نسبت به خداوند، پدر و مادر، معلمان و کسانی که برای او زحمت کشیده‌اند، لاقبل به زبان می‌آورد و هر کجا ممکن شد جبران می‌کند.</p> <p>۴- چیزهایی که به صورت امانت از دیگران می‌گیرد در جایی یادداشت می‌کند و در موعد مقرر عودت می‌دهد و چیزهایی را هم که امانت می‌دهد یادداشت می‌کند و در موعد مقرر طلب می‌کند.</p> <p>۵- به دیگران احترام می‌گذارد (متکبر نیست)، اما محبت او هیچ وقت خارج از حد نیست (چاپلوسی).</p> <p>۶- دارای صراحت بیان است به گونه‌ای که در صورت عدم تمایل به انجام رفتاری، به راحتی «نه» می‌گوید.</p> <p>۷- تمیز و آراسته است به گونه‌ای که کفش او همواره تمیز، لباس‌های او بدون چرک و معطر و موی سر او (برای پسران) همواره کوتاه و مرتب است.</p> <p>۸- در صف‌ها نوبت را رعایت می‌کند، در نشستن جای راحت را به دیگران می‌دهد، در استفاده از امکانات عمومی مدرسه و جامعه صرفه‌جو است.</p> <p>۹- عیب دوستش را با او در میان می‌گذارد و پشت سر او مطرح نمی‌کند.</p> <p>۱۰- در راه خودشناسی خویش کوشیده و اکنون می‌تواند حداقل ۵ ویژگی خوب و ۵ عیب خویش را بیان کند.</p> <p>۱۱- موفقیت‌های دیگران را به گونه‌های مختلف زبانی، رفتاری و ... تبریک می‌گوید و یا حداقل در درون از آن‌ها خوشحال است.</p> <p>۱۲- در نزد بیش از ۸۰ درصد بچه‌های کلاس او فردی خوش برخورد، خوش اخلاق، مهربان، بانشاط و وفادار است.</p> <p>۱۳- در انجام کارها، با برنامه عمل می‌کند، فعال است نه بی‌انگیزه، خود شروع می‌کند و متکی به دیگران نیست، حتی الامکان به دیگران زحمت نمی‌دهد، دقت می‌کند.</p> <p>۱۴- در تصمیم‌گیری با پدر و مادر و یکی از معلمان و یکی از دوستان مشورت می‌کند.</p> <p>۱۵- نسبت به سرزدن به فامیل حساس است و سعی می‌کند فامیل درجه اول را حداکثر ۱۵ روز یکبار و بقیه را هر یک ماه یکبار ملاقات کند.</p>	<p>عامل اخلاقی</p>
<p>۱- حداقل در یکی از رشته‌های هنری (موسیقی، نقاشی، خطاطی و ...) وارد شده و کار می‌کند.</p> <p>۲- حداقل به اندازه زمانی که در مدرسه به کارهای هنری می‌پردازد در خارج از مدرسه نیز به تکمیل آن اقدام می‌کند.</p> <p>۳- زمینه‌های علاقه و توانایی خود به هنر (حداقل در یک مورد) را دقیقاً بیان می‌کند.</p> <p>۴- حداقل ۷ مورد از جلوه‌های هنر در طبیعت را ذکر می‌کند.</p>	<p>عامل فرهنگی- هنری</p>

<p>۵- هنرهای سنتی ایرانی - اسلامی را می‌شناسد (مانند موسیقی، معماری، خطاطی و ...) و احساس خود را نسبت به آنها بیان می‌کند.</p> <p>۶- احساس خود را درباره هنر به روشنی بیان می‌کند.</p>	<p>عامل فرهنگی</p>
<p>۱- در هنگام حضور در شهر (یا روستا)، مکان‌های عمومی مانند پارک، سینما و ... از آلوده کردن محیط به شدت خودداری می‌کند.</p> <p>۲- قوانین و مقررات اجتماعی مانند نظم و انضباط در مدرسه، قوانین راهنمایی و رانندگی در شهر و ضوابط جاری در محل زندگی و ... را می‌شناسد و به آنها عمل می‌کند.</p> <p>۳- به محض دیدن پدر و مادر و یا هر یک از اعضای خانواده به آنها سلام می‌کند.</p> <p>۴- امکانات عمومی در شهر و روستا مانند فضاهای ورزشی، کیوسک‌های تلفن، وسایل رفت و آمد عمومی، درختان و گل‌ها و جنگل را تخریب نمی‌کند و برعکس در حفظ آنها کوشا است.</p> <p>۵- در بحث‌ها و گفتگوهای خانوادگی مشارکت کرده و ضمن رعایت ادب، دیدگاه خود را بیان می‌کند.</p> <p>۶- برخی مهارت‌های ساده اجتماعی مانند آدرس دادن، پست کردن مراسلات، مراجعه به بانک، خرید کردن و ... را به درستی انجام می‌دهد.</p> <p>۷- در مسافرت‌هایی که مدرسه و خانه تحت عناوین اردو، سیاحت، زیارت و ... ترتیب می‌دهند شرکت می‌کند تا ارتباطات اجتماعی خود را عمیق کند.</p> <p>۸- مراکز خدمات عمومی مانند اورژانس، پلیس، آتش‌نشانی و ... را می‌شناسد و در مواقع ضروری از آنها کمک می‌گیرد.</p> <p>۹- بیش‌تر از نصف دانش‌آموزان کلاس با او ارتباط دوستانه قوی دارند و بیش از ۷۰ درصد از معلمان مدرسه وی را به عنوان دانش‌آموز فعال در بحث‌های کلاسی می‌شناسد.</p> <p>۱۰- در گروه‌هایی که رهبر آنها است وظیفه هر کس را به وی ابلاغ می‌کند و در گروه‌هایی که عضو آنها است شرح و وظایف خود را درخواست می‌کند (به سلسله مراتب معتقد است)</p> <p>۱۱- موقعی که دیگران دیدگاه خود را بیان می‌کنند فقط گوش می‌کند و در صورت لزوم نکات مورد نظر را یادداشت می‌کند، سپس به ترتیب ابتدا قوت و بعد نقاط ضعف آنها را بیان می‌کند.</p> <p>۱۲- هیچ تصمیمی را بدون مشورت با افراد مورد اعتماد (والدین، معلمان و ...) آغاز نمی‌کند.</p> <p>۱۳- ارتباط و مهارت‌های ارتباطی را می‌شناسد و با هر فرد و دسته مطابق با ویژگی‌های خودشان ارتباط اجتماعی برقرار می‌کند.</p>	<p>عامل اجتماعی</p>
<p>۱- سرود ملی کشور را از حفظ می‌خواند و به محض شنیدن آن از جای بلند می‌شود و به حالت احترام می‌ایستد.</p> <p>۲- محتوای پرچم کشور را تعریف می‌کند و در به اهتزاز درآوردن آن در موارد مختلف (صبح‌ها هنگام ورود به کلاس و ...) مشارکت دارد.</p> <p>۳- حداقل ۵ نفر از افرادی را که برای آزادی کشور تلاش کرده‌اند (قبل از انقلاب اسلامی مانند باقرخان، ستارخان، میرزا کوچک‌خان، شهید فضل‌اله نوری و ...) را نام می‌برد و از آنها به نیکی یاد می‌کند.</p> <p>۴- آمادگی و علاقه لازم برای دفاع از کشور در مواقع لزوم را از طریق شرکت در بسیج مدرسه و پایگاه مقاومت محل و با رعایت تمام موارد احتیاطی به دست می‌آورد (این مورد به ویژه برای پسران مطرح است).</p> <p>۵- حقوق خود را در زمینه‌های مختلف مانند انتخاب نوع پوشش، مدیر و سرنوشت در رده‌های گوناگون، گرایش سیاسی، نگرش دینی، نوع هنر و ... می‌شناسد، آنها را طلب می‌کند و در راه احقاق آنها از قانون تجاوز نمی‌کند.</p> <p>۶- در کلاس همواره سر جای خود می‌نشیند، بدون اجازه از اموال دیگران استفاده نمی‌کند و در تقسیم‌بندی امکانات عمومی مدرسه عدالت را رعایت می‌کند.</p> <p>۷- در گفت‌وگوهای سیاسی، دیدگاه خود را به طور صریح بیان می‌کند، در هنگام بحث ادب و احترام را رعایت می‌کند و هنگامی که دیگران دیدگاه‌های خود را مطرح می‌کنند به دقت گوش می‌کند.</p>	<p>عامل سیاسی</p>

مطرح شده در بخش پیشینه، به ویژه تحقیق سازمان همکاری توسعه اقتصادی [۱۱] و میرزامحمدی [۱۶] که در آن‌ها نیز شاخص‌ها تعداد معینی دارد (به ترتیب ۳۰ و ۴۵) می‌توان نتیجه گرفت که مشخص شدن تعداد معینی شاخص در تحقیق حاضر، حاصل مطالعه اول و دوم محقق بوده و در ابزار تحقیق از آزمودنی‌ها خواسته شده تا نظرات خویش را درباره تعداد شاخص‌ها اعلام کرده و اگر شاخص خاصی را نامناسب دانسته آن را حذف و یا شاخص جدیدی پیشنهاد کنند. در خصوص استفاده از عدد و یا نسبت در برخی شاخص‌ها، هدف عمده محقق راهنمایی آزمودنی‌ها برای دادن پاسخ روشن‌تر بوده و همانند مورد قبل نظرات آنان در خصوص ضرورت وجود یا نبود آن‌ها خواسته شده است.

عدم انطباق برخی شاخص‌های تربیتی با ویژگی‌های دانش‌آموزان

معلمان و متخصصان در دفعات زیادی بیان داشته‌اند که به طور کلی شاخص‌های تربیتی به ویژه در عامل اعتقادی کمی سخت‌گیرانه بوده و انجام آن‌ها از حد توان دانش‌آموزان خارج است. آنان پیشنهاد کرده‌اند که می‌توان با تفکیک شاخص‌های تدوین شده در دو دوره ابتدایی و راهنمایی، تعداد قابل توجهی از آن‌ها را به دوره راهنمایی اختصاص داد و در پایان این دوره از دانش‌آموزان انتظار داشت که رفتارهای قید شده در آن‌ها را انجام دهد. همچنین می‌توان شاخص‌های تدوین شده را اولویت‌بندی کرد و با توجه به رشد جسمانی و روانی دانش‌آموزان در هر زمان، تعدادی از آن‌ها را وارد برنامه تربیتی آنان کرد. در مقایسه این نظرات (یافته‌ها) با مطالعات مطرح شده در بخش پیشینه، به ویژه تحقیق یونسکو [۱۲]، ویندهام [۱۳]، مک‌موهان [۱۴] و بازرگان [۱۵] می‌توان نتیجه گرفت که اگر شاخص‌های تدوین شده در قالب مدل نظام‌مند آموزشی (سیستم نشانگرهای آموزشی) نهاده شوند،

تدوین کرده و علاوه بر آن معیارهای سنجش این شاخص‌ها چگونه است. در مقایسه این نظرات (یافته‌ها) با مطالعات مطرح شده در بخش پیشینه، به ویژه تحقیق مرکز ملی آمارهای آموزشی آمریکا [۱۷] و دفتر بین‌المللی تعلیم و تربیت [۵]، می‌توان نتیجه گرفت که نمی‌توان به دلیل کیفی بودن شاخص‌های تربیتی، از تلاش برای تدوین آن‌ها اجتناب نمود بلکه توجه روز افزون نظام‌های آموزشی به تدوین اینگونه شاخص‌ها، دست اندرکاران نظام آموزشی کشور را بر آن می‌دارد تا در این زمینه تلاش مضاعفی را انجام دهند [۲۴].

تداخل شاخص‌های تربیتی در برخی عوامل:

معلمان و متخصصان در دفعات زیادی بیان داشته‌اند که شاخص‌های پیشنهاد شده در عوامل اعتقادی با اخلاقی و اجتماعی با سیاسی تداخل داشته‌اند. به عبارتی دیگر برخی شاخص‌های تدوین شده در عامل اعتقادی بهتر است در عامل اخلاقی (و یا برعکس) و برخی شاخص‌های عامل سیاسی بهتر است در عامل اجتماعی (و برعکس) گنجانده شوند. در مقایسه این نظرات (یافته‌ها) با مطالعات مطرح شده در بخش پیشینه، به ویژه تحقیق دفتر بین‌المللی تعلیم و تربیت [۵]، و مرکز ملی آمارهای آموزشی آمریکا [۱۷]، مشاهده می‌شود که در آن‌ها صرفاً این تداخل اجتناب‌ناپذیر است و دلیل آن هم این است که عوامل و ابعاد یاد شده بسیار به هم نزدیک بوده و تفکیک آن‌ها نیز می‌تواند برای سهولت در برنامه‌ریزی آموزشی انجام گیرد ولی در واقع این تفکیک تصنعی است.

محدود بودن تعداد شاخص‌ها

یکی دیگر از مواردی که معلمان و متخصصان بیان کرده‌اند، این بوده است که اولاً چرا تعداد شاخص‌ها در هر عامل به یک عدد معین رسیده است (مثلاً عامل اخلاقی ۲۴ شاخص و ...)، و ثانياً در برخی شاخص‌ها از عدد و نسبت استفاده شده که مبنای آن مشخص نیست. در مقایسه این نظرات (یافته‌ها) با مطالعات

تدوین شاخص برای قابلیت‌های مربوط به این حیطه کاری بسیار مشکل و همراه با احتیاط است. کاری که معمولاً افراد به سراغ انجام آن نمی‌روند، اما مشکلات فوق دلیل آن نیست که محققان وارد این حوزه نشوند. محقق با این دیدگاه به انجام این تحقیق پرداخته و محدودیت آن را نیز پذیرفته است و اکنون که این کار به پایان رسیده است جای امیدواری است که زمینه جدیدی در خصوص موضوع تعریف شده است. با توجه به این محدودیت اصلی، محدودیت‌های فرعی نیز در تحقیق حاضر وجود داشته است.

- توجه نبودن مخاطبان (اعم از معلمان، متخصصان دانشگاهی و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش) در خصوص موضوع تحقیق به گونه‌ای که محقق زمان زیادی را صرف تشریح موضوع و در برخی موارد تغییر نگرش مخاطبان نسبت به پرداختن به آن کرده است.

- عدم استقبال برخی از مخاطبان برای پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه و برگزاری جلسات مصاحبه که دلیل عمده این امر نیز به مورد قبلی بر می‌گردد. این مشکل محقق را مجبور می‌کرد که بارها برای اخذ نظرات متخصصان مراجعه کند. در مواردی نیز (حدود ۱۰ مورد) یا برگزاری جلسات مصاحبه امکان پذیر نشد و یا پرسشنامه‌های تحقیق برگشت داده نشد.

منابع

1. Aggrawal. J. C (2001) Principles, Methods & Techniques of Teaching, Vakas Publishing House PVT LTD.
۲. بازرگان. عباس (۱۳۸۳) برخی شیوه‌های نو در سنجش آموخته‌ها و کاربرد آن‌ها در ارزشیابی عملکرد دانش‌آموزان در دوره آموزش عمومی، مجموعه مقالات اولین همایش ارزشیابی تحصیلی، دفتر ارزشیابی تحصیلی و تربیتی، معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی، وزارت آموزش و پرورش، صص ۸۱-۶۵.
۳. رستگار. طاهره (۱۳۸۲) ارزشیابی در خدمت آموزش، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی منادی تربیت.
۴. فراهانی، مهدی (۱۳۸۳) مقدمه‌ای بر ارزشیابی کیفی آموخته‌های فراگیران (با تأکید بر سنجش عملکرد ارزشیابی پرونده‌ای) تهران: انتشارات موسسه فرهنگی منادی تربیت.

اولویت‌ها رعایت شده و منطبق با شرایط دانش‌آموزان (دروندادها) خواهند شد.

با توجه به مراتب فوق، در ادامه برخی پیشنهادات و محدودیت‌های تحقیق، مطرح می‌شوند:

- یافته‌های تحقیق حاضر نشان از توجه به استقبال روزافزون نظام‌های آموزشی جهان از رویکردهای جدید ارزشیابی آموزشی به ویژه ارزشیابی توصیفی دارد. با توجه به این مهم، کاربرد شاخص‌های تربیتی به ویژه در دوره آموزش عمومی می‌تواند به صورت ابزاری در خدمت سنجش عملکرد دانش‌آموزان در حیطه غیرشناختی (به ویژه حیطه عاطفی) باشد. این امر زمانی اهمیت بیش‌تری پیدا می‌کند که اوضاع نامناسب کنونی آموزشی از جهت تأکید افراطی بر قابلیت‌های حیطه شناختی در تدریس و ارزشیابی در نظر گرفته شود. در جهت عملی شدن پیشنهاد اصلی فوق، پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

- شاخص‌های تربیتی تدوین شده در تحقیق حاضر به صورت آزمایشی تدوین شده است، با کاربری مکرر این شاخص‌ها می‌توان از آن به عنوان ابزاری مناسب (کارنامه) برای سنجش عملکرد شاگردان در دوره عمومی و در ابعاد غیرشناختی استفاده کرد. یکی از اهداف انجام این تحقیق نیز، رسیدن به این منظور بوده است.

- شاخص‌های تربیتی در تحقیق حاضر برای دوره عمومی (ابتدایی و راهنمایی تحصیلی) تدوین شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که این طرح می‌تواند در مرحله اول برای هر یک از دوره‌های ابتدایی و راهنمایی به صورت مستقل انجام گیرد و در مرحله بعد برای دوره متوسطه نیز تدوین گردد. این امر با توجه به ضعف مفرط دانش‌آموختگان دوره متوسطه در ابعاد عاطفی و مهارتی (به‌ویژه مهارت‌های زندگی) ضرورتی مضاعف می‌یابد.

- عمده‌ترین مشکل محقق در انجام تحقیق حاضر، وابسته به زمینه کار بوده است. ورود به حوزه سنجش و ارزشیابی ابعاد تربیتی و حتی فراتر از آن اقدام به

۱۶. میرزامحمدی، محمدحسن (۱۳۷۶) بررسی و طراحی الگوی مناسب برای ارزیابی درونی کیفیت آموزشی در مراکز آموزشی وزارت نیرو، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
17. NCES (2000), *Monitoring School Quality: An Indicators*, U.S. Department of Education, Office of educational Research and Improvement. National Center for Education Statistics.
۱۸. حسینی. محمد و کاظمی. یحیی (۱۳۸۲)، طرح ارزشیابی توصیفی (اهداف، اصول، راهکارها)، تهران: انتشارات آثار معاصر.
۱۹. اهداف دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، رای صادره در ششصد و چهل و هفتمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش مورخه ۱۳۷۹/۲/۲۹، وزارت آموزش و پرورش.
۲۰. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۸۲)، کتاب درسی دینی دوره ابتدایی و راهنمایی.
۲۱. _____ (۱۳۸۲) کتاب درسی قرآن دوره ابتدایی و راهنمایی.
۲۲. _____ (۱۳۸۲) کتاب درسی اجتماعی دوره ابتدایی و راهنمایی.
۲۳. _____ (۱۳۸۲)، کتاب درسی هنر دوره ابتدایی و راهنمایی.
۲۴. مهرمحمدی. محمود (۱۳۸۳)، آموزش عمومی هنر: چیستی، چرایی، چگونگی، تهران: انتشارات مدرسه.
5. Elias. M.J (2003) *Academic and Social Emotinal Learning, The International Bureau of Educational Research*, Vol. 2. N. Y Macmillan Publishing Press.
۶. لطف آبادی. حسین (۱۳۸۳)، وحدت تدریس و تربیت و سنجش، مجموعه مقالات اولین همایش ارزشیابی تحصیلی، دفتر ارزشیابی تحصیلی و تربیتی، معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی، وزارت آموزش و پرورش، صص ۳۲۲-۳۰۷.
7. Delors. J (chairman) & et al (1996), *Learning: the treasure within: report to unesco of the International commission on education for the Twenty – First century*, Paris:unesco Pub.
۸. سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۲) روش‌های ارزشیابی و اندازه‌گیری آموزشی، تهران انتشارات نشر دوران.
9. Boekaerts, M (2003), *Motivation to learn, the international bureau of education IBE; Unesco, Educational practice Series-10*
10. Gissells. O. Knite P.M (2000) *Becoming a Better Teacher Association for Supervision an Curriculum Development (A.S.C.D)*, Alexandria, Virginia U.S.A
11. OECD (1998), *A Glance on Education: OECD Indicators 1998*, Paris: Center for Education Research and Innovation.
12. Sauvageot, C (1997), *Indicators for Educational Planning: A Practical Guide*, Paris: Unesco, IIEP.
13. Windham. D (1998). *Effectiveness Indicators in the Economic Analysis of Educational Activites, International Journal of Educational Research (12)*, p.p. 575-666.
14. McMohan. W. (1993), *An Efficiency Based Management Information System*, Paris: Unesco, IIEP.
۱۵. بازرگان، عباس (۱۳۷۲) سیستم نشانگرهای آموزشی و کاربرد آن در تحلیل کارآیی دانشگاهی، نشریه علوم تربیتی دانشگاه تهران، سال شانزدهم، شماره ۲-۱، صص ۲۵-۹.